

Ötvös László. Debrecen, 2002. – Ebben a tanulmánykötetben Ötvös László elemezte a vizsolyi Bibliának a magyar irodalmi nyelvre- és szemléletre gyakorolt hatását.

MONOK ISTVÁN

Lakatos Éva: Sikersajtó a századfordulón. Sajtótörténeti megközelítések. Bp. 2004. 232 l., 56. t.

A szerző, akinek a neve a *Magyar Könyvszemlében* és más lapokban közölt sajtótörténeti tanulmányaiból és a *Magyar irodalmi folyóiratok* című, 1972–2000. között megjelent negyven füzetből álló repertóriális leírásból ismert, ezúttal egy kötetben adta közre a magyar sajtó egy jelentős korszakára vonatkozó írásait. Az egyes tanulmányok főleg a századforduló újságjainak és folyóiratainak a történetéhez kapcsolódnak, vagyis annak az időszaknak a sajtójához, amelyben Magyarországon is egyre nagyobb mértékben eluralkodott az üzleti sajtó. Míg sajtótörténetünk korábbi korszakait már számos, sokszor részletkebe menő kutatás is feltárta, sőt éppen a századfordulóig megtörtént egy alapos, több kötetre terjedő kézikönyv-szerű feldolgozása, a huszadik századra nézve mind a rész kutatások, mind pedig az összefoglaló munkák még meglehetősen hiányosak.

Ezért is jelentős Lakatos Éva kutatásainak ilyen formában történő közreadása is, hiszen e korszak éppen a nagy fejlődésnek indult, de jórészt üzleti jelleget öltött sajtónak az időszaka. Nagy általánosságokat tudunk ugyan e korszak sajtójáról, de az éppen ekkor bekövetkező szám-szerű gyarapodás és az újságok tartalmi és formai változása mindenképpen indokolja a részletek feltárását is.

Éppen ezért túlságosan szerénynek tekinthető a kötet alcíme, amely „sajtótörténeti megközelítések”-ről szól, hiszen ezek a kutatások már a kor sajtótörténetének részei, forrásai. A „Lapkiadás mint üzlet” című fejezetben közölt írások, amelyekben az újságok példányszámának növelésére irányuló különböző eszközöket és tö-

rekvéseket írta le a szerző, a kapitalizálódó hazai sajtó jellegzetességeivel ismertet meg. Ugyancsak fontos részlettanulmányok találhatóak „A sajtó műhelyéből” és a „Különlegességek, furcsaságok” című fejezetekben.

„A múlt megőrzése” című rész azokról az európai gyűjteményekről nyújt ismertetést, amelyek az újságok megőrzését és feldolgozását tűzték ki feladatul. Ezek között ismerteti az 1884-ben Szinnyei József által alapított Hírlaptár történetét is, amelynek – megszüntetése előtti – utolsó kiemelkedő vezetője Dezsényi Béla volt, akit a hatvanas évek elején szűk prakticista és diletáns elképzelések nyomán váltottak le, felszámolva ezzel az Európa-szerte is szinte egyedülálló hírlapgyűjtemény önállóságát. Lakatos Éva értékes köteté azonban azt mutatja, hogy a sajtó tartalmi feltárását és tudományos feldolgozását is szorgalmazó Dezsényi Béla példája nem múlt el nyomtalanul. A korábban még sokszor lenézett sajtótörténet ma már a média hatalmának növekedésével és a tudományban az interdiszciplinaritás elvének elfogadásával bevett tudományággá vált. A magyar sajtótörténet teljesebb hazai feltárása sem nélkülözheti a hasonló jellegű kutatásokat.

KÓKAY GYÖRGY

Napkelet 1920–1922. Antológia. Válogatta, az előszót írta és a függelékét összeállította MÓZES Huba. Kolozsvár, 2004. Kriterion K. 323 l.

A sajtótörténet hasznos forrásai azok az antológiák, amelyek egy-egy folyóirat közleményeinek válogatásával igyekeznek képet adni az adott periodicum egészéről: szerkesztőinek céljairól, a megjelentek művelődéstörténeti és irodalmi hozzájáról. Ha még repertóriummal is kiegészítik, dokumentumértéke jelentősen megnövekszik. Minél ritkább a feldolgozott cím, s minél jelentősebb annak korabeli szerepe, annál értékesebb az ilyen vállalkozás, s annál biztosabb a helye a kézikönyvtárakban.

Ezekből a megfontolásokból kiindulva az erdélyi magyar irodalomtörténetírás már a múlt

század hatvanas és hetvenes éveiben megkezdte a sajtótörténetnek ezt a sajátos feltárását. Különösen a kezdetek, az államfordulatot követő évek termékei kötötték le a figyelmet – a szakos vizsgálódási szempontok mellett kimondva-kimondatlanul a húszas években születő új erdélyiség, vagy ha úgy tetszik: a megmaradás és az új meggyökeresedés folyamatát is bemutatva és elemelve. Így készült el Kovács János gondos szerkesztésében (és a *Kriterion* kiadásában) a Nagyváradon megjelent *Magyar Szó-Tavas 1919–1920* (1971), az aradi *Genius–Új Genius 1924–1925* (1975) és a *Periszkóp 1925–1926* (1979) című folyóiratok antológiája. De nem feledkezhetünk meg a két háború közötti „nagyok” összeállításairól sem, még ha azok csak a közlemények egy szűkebb övezetét tárták is fel: a Méliusz és Szász János gondozta *A Korunk költészete* (1967) és a Szemlér Ferenc szerkesztette *Az Erdélyi Helikon költői 1928–1944* címűekről, hozzájuk téve az ötvenéves évfordulóra, *Korunk galéria 50 1926–1976* címmel megjelentet (szerkesztette Kántor Lajos és Ritoók János) is.

Ez a többé-kevésbé tudatosan irányított kiadványsor most ismét gyarapodott: a kolozsvári *Keleti Újság* árnyékában megindított *Napkelet* (1920–1922) bemutatásával, ami több szempontból is figyelmet érdemel. Egyrészt az anyalap miatt, amely 1918 és 1927 között vezető szerepet játszott az erdélyi napisajtóban, mint a szabad-elvűség képviselője és mint a szomszéd országok azonos szellemiségű lapjainak, a *Bécsi Magyar Újságnak* (1919–1923), a kassai *Szabadságnak* (1921–1922) és utódjának a *Magyar Újságnak* (1922–1923), a budapesti *Világnak* (1910–1926) és folytatójának, a *Magyar Hírlapnak* (1926–1939), a szegedi *Délmagyarországnak* (1925–1944), illetve a szabadkai *Bácsmegyei Naplónak* (később: *Napló*, 1908–1944) testvérvállalkozása.

A *Napkelet* főszerkesztője Paál Árpád, társ-szerkesztői: Kádár Imre és Ligeti Ernő, segéd- illetve helyettes szerkesztője: Szentimrei Jenő – valamennyien tagjai voltak a *Keleti Újság* szerkesztőségének. Törvényszerű tehát, hogy a fo-

lyóirat szerves meghosszabbítása volt a föllep liberalizmusának, sőt radikalizmusának, s mint ilyen egyedülálló szerepet vállalt kora irodalmi kezdeményei között: a születőben lévő transzilizvanizmuson túlmenően eredményesen tájékoztatott a nyugat-európai új művészeti és irodalmi irányzatokról, az expresszionizmusról és dadaizmusról – s természetesen esetenként teret biztosított az ezeknek a törekvéseknek a jegyében létrejött alkotásoknak. Tágabban szólva – tekintetbe véve a folyóirat magyarországi és bécsi/berlini munkatársait – egyszerre volt erdélyi és európai, s nyitottságával eredményesen járult hozzá a különféle törekvések egymásmellettiségéhez és kölcsönhatásához.

Mózes Huba válogatása hitelesen tükrözi a *Napkelet* e színes arculatát. Különösen a cikkekben és tanulmányokban érezhető ez az európaiság és nagyvonalúság, de a prózai és lírai alkotások önmagukban is kifejezésre juttatják mindezt. – A gyűjtemény értékét nagyban növeli a szerkesztő sajtótörténeti bevezetője, amely körképet ad a kor többi irodalmi folyóiratairól, a *Napkelet* és a *Keleti Újság* kapcsolatáról, a liberális törekvések lassú anyagi elsovadásáról és a *Pásztortűz*, illetve a *Vasárnap* köreiben gyülekező konzervatív erők felzárkózásáról s részbeni felülkerekedéséről.

A kötetet jól szerkesztett repertórium zárja, amely a számokra bontott ún. könyvészeti leírás után tematikus bontásban mutatja be a folyóirat tartalmát: a szépirodalmi művek mellett külön egységbe sorolva az emlékiratokat, illetve a tanulmányokat, cikkeket, jegyzeteket; ez utóbbin belül elkülönítve az irodalom, művészet, művelődés, végül a tudomány (filozófia, esztétika, lélektan, közgazdaságtan stb.) kérdéseit. A bibliográfiát a könyv- és lapszemle, az illusztrációk, a zeneművek és a sakk tételei – valamint a névmutató zárják.

A *Napkelet* Mózes Huba által összeállított szöveggyűjteményének és repertóriumának ott a helye valamennyi igényes kézikönyvtárban.

BOTKA FERENC